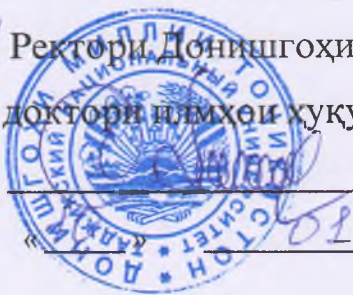

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон,
доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор
Насриддинзода Э.С.

соли 2025

ХУЛОСАИ

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Диссертатсияи Зиёзода Нодири Идибек дар мавзӯи «Раванди ташаккулёбии низоъҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусияти онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда» (таҳлили сиёсӣ) барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 - Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ, дар кафедраи равандҳои сиёсӣ дар Тоҷикистони факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон омода гардида, ба анҷомрасонидашуда ба ҳисоб меравад.

Зиёзода Нодири Идибек дар соли 2015 факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро аз рӯйи ихтисоси сиёсатшиносӣ бо дипломи хубу аъло хатм намудааст.

Мавзӯи кори диссертатсионии Зиёзода Нодири Идибек дар ҷаласаи Шурои олимони факултети фалсафа аз 30.03.2016, суратҷаласаи № 7 тасдиқ гардидааст.

Дар давраи таҳияи диссертатсияи Зиёзода Н. И., аспиранти таҳсили рузонаи кафедраи Равандҳои сиёсӣ дар Тоҷикистони факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон маҳсуб меёфт. Айни замон, ӯ ба ҳайси ходими илмӣ Шӯбаи масоили сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ ИФСҲ ба номи А. Баҳоваддинови АМИТ фаъолият намуда истодааст.

Аз тарафи аспирант имтиҳонҳои зерини номзадӣ супорида шудааст:

- таърих ва фалсафаи илм бо баҳои “аъло” аз 17 декабри соли 2019

- забони хориҷӣ (англисӣ) бо баҳои “хуб” аз 23 октябри 2020
- сиёсатшиносии умумӣ бо баҳои “аъло” 02 декабри 2020

Шаҳодатнома дар бораи супоридани имтиҳонҳои номзадӣ дар таърихи 09 феввали 2021 аз тарафи Шуъбаи омода намоеи мутахассисони илмӣ ва илмию омӯзгории Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дода шудааст.

Мутабоқати ихтисос ва номи мавзӯ ба шиносномаи ихтисос ва мухтавои диссертатсия.

Диссертатсияи Зиёзода Нодири Идибег дар мавзӯи «Раванди ташаккулёбии низоъҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусияти онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда» (таҳлили сиёсӣ). барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 - Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ, ки бо қарори Раёсати комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1.10.2024 №364/ШД тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Алоқамандии мавзӯи диссертатсия ба самтҳои афзалиятноки рушди илм, техника ва технология дар ҷумҳурӣ.

Кори диссертатсионӣ ба масъалаи муҳим ва рӯзмарра, омӯзиши низоъҳои динӣ ва хусусиятҳои зоҳиршавии онҳо, муайян намудани омилҳои бавучудоии низоъҳои динӣ ва воситаҳои бартараф намудани онҳо дар шароити муосир бахшида шуда, аҳамияти бузурги назариявӣ илмӣ ва сиёсӣ амалиро касб намудааст.

Вобаста ба натиҷаҳои муҳокимаи рисола хулосаҳои зерин қабул гардиданд:

- масъалаи таҳқиқшаванда аҳамияти муҳими назариявӣ илмӣ ва амалӣ дорад. Зеро, қайд кардан ба маврид аст, ки дар шароити давлатдорӣ миллии зиддиятҳои мухталиф зуд-зуд монеаи пешравӣ ва низоми идоракунии сиёсӣ мегарданд. Аз ин рӯ, мушаххас намудан ва ҳаллу ҷалли ин зиддиятҳо боиси тақвияти давлати миллии ва таҳаққуқи

ормонҳои миллӣ хоҳад шуд. Аз ин ҷост, ки масъалаи мазкур ба сифати мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ қарор дода шудааст;

- мақсади асосии таҳқиқотро таҳлилу баррасӣ ва омӯзиши низоъҳои динӣ дар шароити муосир ва инчунин омилҳои бавҷудоии онҳо, воқиъаҳои бартарафкунии низоъҳои динӣ ва ҳавфи сар задани низоъҳои динӣ ва роҳҳои бартарафкунии онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки чунин падидаҳо таҳдиди воқеӣ ба сохтори конститутсионии давлат ва тамомияти марзӣ ҳудудии он мебошанд, ташкил медиҳанд;

- вазифаҳои таҳқиқот ба нақшаи кори диссертатсионӣ мувофиқ буда, ҷиҳатҳои зеринро фаро мегирад: дар заминаи таҳлили концептуалӣ, назариявӣ-концептуалӣ кушодани моҳият, табиат, сабабҳои пайдошавии падидаи “низои динӣ”; муайян кардани таърифи концепти “низои динӣ” дар шароити воқеии иҷтимоӣ-сиёсӣ ва ошкор намудани тамоюлоти асосии чунин навъи низоъ; мавриди тадқиқ ва таҳлили омилӣ қарор додани сабабҳои интишорёбӣ ва густариши низоъ дар олам, ҳамчунин дар асоси таҳлили муқоисавӣ (компаративистӣ) кушодани хусусиятҳои концепсияҳои давлатӣ-сиёсӣ дар соҳаи мубориза ба муқобили низои динӣ; ошкор кардани хусусиятҳои махсус ва соҳаҳои ҳуқуқии сиёсати давлатӣ дар мубориза ба муқобили низои динӣ; мавриди таҳлил қарор додани низои динӣ дар шароити воқеии сиёсӣ ва иҷтимоӣ-мадании Тоҷикистони муосир, муайян кардани табиати сиёсии онҳо ва сценарияҳои имкондори инкишоф; коркарди тавсияҳои назариявӣ ва амалӣ дар соҳаи мубориза ба муқобили низои динӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои инкишоф ва густариши сиёсати муқоламавӣ дар соҳаи муносибатҳои байни иттиҳодияҳои динӣ ва мақомоти ҳукуматӣ.

- масъалаи низоъҳои динӣ ва хусусиятҳои зоҳиршавии онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда яке аз масоили мубрами замони муосир, ки бидуни шак дар қатори масоили глобалӣ қарор дорад. Аз ин рӯ, муҳим аст, ки таҳқиқоти масъалаи мазкур вобаста ба хусусиятҳои бартарафкунии он ба таври мушаххас ба роҳ монда шавад.

- пешниҳоду хулосаҳое, ки дар раванди таҳлилу таҳқиқ ба даст оварда шудаанд, метавонанд барои таҳқиқи минбаъдаи таҳлилҳои сиёсӣ, бахусус оид ба низоъҳои динӣ ва хусусиятҳои зоҳиршавии онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда ҳамчун сарчашмаи назариявӣ ва амалӣ мавриди истифода қарор дода шаванд;

- Масъалаи муҳими ҷомеаи муосирро мавриди баррасӣ қарор дода, доир ба он шарҳу тавзеҳи муфассал овардашуда, мавқеъгириҳои сиёсатшиносони муосир маълумоти мушаххаси илмиро пешниҳод менамояд. Мавод ва хулосаҳои рисолаҳо дар тадқиқоти оянда, таълифи китобҳои дарсӣ доир ба масоили проблемаҳои глобалии муосир ва ҷаҳонишавӣ метавон истифода бурд;

- Заминаи методологӣ ва назариявии тадқиқоти диссертатсиониро тадқиқотҳои муҳаққиқони ватанию хориҷӣ оид ба тадқиқ ва таҳлили падидаи “низоъи динӣ-сиёсӣ” ташкил медиҳанд. Барои ба даст овардани ҳадафи гузошташуда зимни ошкорсозии низоъҳои динӣ аз методологияи институтсионалӣ, таърихӣ, системавӣ, бихевиористӣ, методи баҳодиҳии экспертӣ, инчунин аз методи микдорӣ, муқоисавӣ, психологӣ ва феноменологӣ истифода шудааст. Асоси иттилоотии тадқиқотро ғояҳо ва хулосаҳои сиёсатшиносони ватанию хориҷӣ, ҷомеашиносон, равоншиносон ва диншиносон ташкил медиҳанд;

- дар қори диссертатсионӣ наwgонии илмӣ таҳқиқот ба таври зарурӣ асоснок ва андешаҳои назаррас барои ҷомеаи муосир муҳим пешниҳод гардидаанд. Таҳқиқоти диссертатсионӣ дар самти мавқеъҳои калидии ҷаҳонбинӣ ва методологӣ анҷом ёфтааст, ки падидае ҳамчун падидаи низои динӣ ба таври маҷмӯӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст;

Ҳамаи давраи иҷроиши нақшаи қории илмӣ-таҳқиқотии пешбинишуда бо иштирок ва пешниҳоди бевоситаи диссертант роҳандозӣ карда шудаанд. Саҳми шахсии диссертант дар пешниҳоди роҳҳои ҳалли муаммоҳо ва ба таври комплексӣ таҳлили низоъҳои динӣ нисбати мавқеъи байнифаннӣ самараноктар буда, омӯзиши падидаи

мавриди омузишро аз нигоҳи фалсафӣ, диншиносӣ, таърихшиносӣ, этнологӣ ва фархангшиносӣ пешниҳод менамояд. Дар баробари ин таҳлили адабиёти илмӣ нишон медиҳад, ки равандҳои низоъафкан дар муҳити динӣ ҳануз ҳам комилан омӯхта нашудаанд ва омӯзиши комплекси худро тақозо менамоянд. Барои ҳамин рӯ овардани диссертант ба масъалаи мазкур, ки дар байни алоқамандии илмҳои ҷамъиятии бисёр қарор доранд, омӯзиши теъдоди зиёди адабиёти зиёдеро тақозо намуд, ки дар аксари ҳолатҳо бо масъалагузориҳои таҷхизоти мафҳумии масоили динӣ сару кор гирифтаанд. Дар ин самт саҳми диссертант пурра дар қори илмии мазкур инъикоси худро ёфтааст.

Мутобиқати теъдод ва мазмуни интишороти натиҷаҳои илмӣ ба муҳтавои диссертатсия ва автореферати он.

Вобаста ба рисолаи мазкур аспирант 16 мақола, ки 10 тои он дар маҷалаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯи ҷоп омадааст ва инчунин 1 китоб “Зиёзода И.Ғ., Зиёзода Н.И. Диншиносӣ – воситаи таълимӣ [матн] / Зиёзода И.Ғ., Зиёзода Н.И. // Душанбе: “ЭР - граф”, 2018. – 520с.” Боқимонда мақолаҳо дар нашриҳои дигар ба ҷоп расонидааст. Теъдоди маводи ҷопшуда ба банди 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ гардидааст, мутобиқат мебошад.

I. Мақолаҳое, ки дар маҷаллаҳои тақризшаванда ва тавсиякардаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъби расидаанд:

- 1. Зиёзода Н.И.** Геотерроризм ва нишонаҳои мавриди омӯзиши он [матн] / Зиёзода Н.И. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2017. № 2/6. С. 285-290.
- 2. Зиёзода Н.И.** Терроризм ва наваҳои он [матн] / Зиёзода Н.И. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2018. № 3. С. 268-272.

3. **Зиёзода Н.И.** Низоъҳои динӣ-сиёсӣ дар замони муосир [матн] / Зиёзода Н.И. // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови АИ ҚТ. – Душанбе, 2019. № 4. С. 131-135.
4. **Муҳаббатов А., Зиёзода Н.И.** Раванди ташаккули бунёдгарии исломӣ дар замони муосир. [матн] / Муҳаббатов А. Зиёзода Н.И. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2019. № 7. С. 301-305.
5. **Суфиев Ҷ.Н., Зиёзода Н.И.** Ҷойгиршавии терроризм аз ҷиҳати ҷуғрофӣ ва таъсири он ба истиқлолияти сиёсӣ дар ҷаҳони муосир. [матн] / Суфиев Ҷ.Н., Зиёзода Н.И. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2021. № 6. С. 307-313.
6. **Зиёзода Н.И.** Оид ба хусусияти низоъҳои динӣ - сиёсӣ. [матн] / Зиёзода Н.И. // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови АИ ҚТ. – Душанбе, 2023. № 1. С. 245-249.
7. **Зиёзода Н.И., Ҷангибекова С.И.** Нақши калидии Ҳадафҳои стратегии миллӣ дар рушди ҳаматарафаи Тоҷикистон. [матн] / Зиёзода Н.И., Ҷангибекова С.И. // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови АИ ҚТ. – Душанбе, 2023. № 1. С. 212-219.
8. **Зиёзода Н.И., Ҷангибекова С.И.** Рушди фарҳанг дар ҷаҳони муосир. [матн] / Зиёзода Н.И., Ҷангибекова С.И. // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови АИ ҚТ. – Душанбе, 2023. № 2. С. 151-155.
9. **Зиёзода Н.И., Зиёева З.И.** Тоҷикистон дар муқовимат ба терроризми байналмилалӣ ва ифротгарии ҳушунатомез [матн] / Зиёзода Н.И., Зиёева З.И. // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови АИ ҚТ. – Душанбе, 2024. № 1. С. 259-269.
10. **Зиёзода Н.И.** Низоъҳои динӣ-сиёсӣ ва роҳҳои бартарафкунии онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. [матн] / Зиёзода Н.И. // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови АИ ҚТ. – Душанбе, 2024. № 1. С. 290-298.

II. Мақолаҳои илмие, ки дар маҷмӯаҳо ва дигар нашриҳои илмӣ-амалӣ чоп шудаанд:

- 1. Зиёзода И.Ғ., Зиёзода Н.И.** Диншиносӣ – воситаи таълимӣ [матн] / Зиёзода И.Ғ., Зиёзода Н.И. // Душанбе: “ЭР - граф”, 2018. – 520с.
- 2. Зиёзода Н.И.** Рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масири 25-соли истиқлолият»// Маводи конференсияи илмӣ-назариявии ҷумҳуриявӣ (ш. Душанбе, 5-6-уми январи соли 2017), Душанбе-2017. Таҳти унвони: «Тоҷикистон дар масири истиқлолият ва таҳдидҳои нави ҷаҳонӣ» // с. [матн] / Зиёзода Н.И. // «Масъалаҳои актуалии равандҳои сиёсии Тоҷикистон» С. 160-166. (Маҷмӯаи мақолаҳои илмӣ таҳқиқотӣ).
- 3. Зиёзода Н.И.** Ҳамкории сиёсат ва дин // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи " Масъалаҳои рӯзмарраи инкишофи давлати муосир"(ш. Душанбе, 25-26-уми январи соли 2018), - [матн] / Зиёзода Н.И.// Душанбе, 2018. С. 218-227.
- 4. Зиёзода Н.И.** Биотерроризм // Маводи конференсияи илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи “Ҳамкории дучониба ва бисёҷонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаҳои муқовимат ба экстремизми симёсӣ-динӣ ва терроризми байналмиллалӣ” дар АМИТ, (таърихи 13.11.2020), - [матн] / Зиёзода Н.И.// Душанбе, 2018. С. 37-45.
- 5. Зиёзода Н.И.** Взаимодействие политики и религия // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи “Масъалаҳои рӯзмарраи инкишофи давлати муосир” - [матн] / Зиёзода Н.И. // Душанбе, 2018. С. 43-48.
- 6. Зиёзода Н.И.** Хатарҳои глобалӣ дар замони муосир // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ бахшида ба 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон (16 апрели соли 2021) [матн] / Зиёзода Н.И.// Душанбе, 2021. С. 473-477.

Мавҷудияти санадҳои тасдиқкунандаи татбиқи натиҷаҳои илмӣ дар истеҳсолот ё имконияти татбиқ намудани он.

Пешниҳоду хулосаҳое, ки дар раванди таҳлилу таҳқиқ ба даст оварда шудаанд, метавонанд барои таҳқиқи минбаъдаи таҳлилҳои сиёсӣ, бахусус оид ба низоъҳои динӣ-сиёсӣ дар шароити тағйирпазирии ҷомеа ҳамчун сарчашмаи назариявӣ ва амалӣ мавриди истифода қарор дода шаванд.

Дар таҳқиқоти диссертатсионӣ ҷанбаҳои сиёсӣ ва назариявӣю методологии низоъҳои динӣ-сиёсӣ, моҳият ва хусусиятҳои хосси он таҳқиқ карда шуда, шаклҳои гуногуни низоъҳо, аз ҷумла низоъҳои динӣ, сиёсӣ ва терроризму ифротгарии динӣ, муайян карда шудааст.

Маводи диссертатсияро метавон дар раванди таълими сиёсатшиносӣ, ҷомеашиносӣ, амнияти миллӣ, низоъшиносӣ ва таҳияи барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ мавриди истифода қарор дод.

Инчунин, хулосаҳо ва натиҷаҳои диссертатсияро ҳангоми таҳияи стратегияҳои мубориза бо зухуроти экстремизм ва терроризм, пешгирии аз пайдоиши низоъҳои нави ҷаҳонӣ ва дигар бухронҳои сиёсӣ мавриди истифода қарор додан мумкин аст.

Илова бар ин, аз хулоса ва натиҷаҳои диссертатсия барои фош кардани мақсадҳои ғаразнокӣ баъзе гурӯҳҳои иҷтимоӣ ва сиёсии ҷомеа, ки зидди суботи сиёсӣ нигаронида шудаанд, истифода намудан мумкин аст.

Муқаррарот ва хулосаҳои диссертатсия барои омӯзиши минбаъда низоъҳо, низоъҳои динӣ, сиёсӣ ва роҳҳои бартарафкунии онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда мусоидат хоҳанд кард.

Саҳми докталаб дар иҷрои таҳқиқоти диссертатсионӣ ва ғайра арзёбӣ мегарданд.

Диссертатсияи Зиёзода Нодири Идибег дар мавзӯи “Раванди ташаккулёбии низоъҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусияти онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда” барои дарёфти дараҷаи илмии номзадӣ илмҳои сиёсӣ таҳқиқоти комили воқеии анҷомёфтаи илмӣ ба ҳисоб рафта, аз арзишҳои муҳиму аҳамияти назариявӣю амалӣ ва навгонии илмии

замони муосир бархурдор аст. Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот дар диссертатсия ҳалли илмӣ худро пайдо карда, дар ҳар як зербоб хулосаҳои илман асоснок ва мукаммал бароварда шудааст. Ҳамаи марҳалаҳои таҳқиқот – интихоби мавзӯ, асосноккунӣ, муҳим будани он, муайян намудани ҳадафи асосии таҳқиқот ва иҷрои вазифаҳои гузошташуда бо иштироки муаллиф анҷом дода шудаанд. Саҳми шахсии муаллифи диссертатсия дар таҳқиқот, пешбарии ақидаҳо, мафҳумҳо, хулосаҳои таҳлилӣ, пешниҳодҳои мушаххас ва нуқтаҳои илмӣ, интишороти ӯ исбот карда мешаванд.

Моҳияти асосии наwgонии илмӣ таҳқиқот аз он иборат мебошад, ки мавзӯи низоъҳои динӣ ва хусусиятҳои зоҳиршавии онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда (таҳлили сиёсӣ) дар шароити муосир ҳамчун раванди ҷимоя ва ҷимоякунандаи манфиатҳои миллӣ ва аз байн бурдани таҳдидҳои экстремизми динӣ ва динӣ-сиёсӣ ба таври лозимӣ ҳанӯз коркард нашудааст ва он бори аввал ба таври васеъ дар шакли диссертатсия мавриди таҳқиқ ва таҳлил қарор гирифтааст.

Диссертант дар раванди таҳлил масъалаҳои асосиро дар алоқамандӣ бо объект ва предмети таҳқиқот мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода як қатор мафҳумҳои нав ва тавсияву пешниҳодҳои судманд ҷиҳати дар оянда бартараф намудани низоъҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусияти зоҳиршавии он аз ҷониби муаллиф ба миён гузошта шудааст.

1. Низои динӣ-сиёсӣ яке аз мушкилоти мураккаби иҷтимоӣ-сиёсӣ, ҳуқуқӣ ва этно-психологӣ буда, гуногунпахлу мебошад. Ин падида барои ҷомеа хатарнок буда, дар шакли бартарияти динӣ ва имтиёзҳои хоса, хусумату зиддиятҳо ва бадбинӣҳо, сиёсишавӣҳо ва дигар зухуроти манфӣ зоҳир мегардад. Дар заминаи пайдоиши низои динӣ-сиёсӣ метавон ба натиҷа расид, ки асоси пайдошавии онро низоъ ва зиддияти манфиатҳои иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ, иҷтимоӣ ва табиати мазҳабӣ ташкил медиҳад; ҳамчунин экспорти низои динӣ-сиёсӣ аз ҷониби сохторҳои

махсусе, ки ба харобкорӣ (деконструкция), азҳамгусастагӣ, (дестабилизация) дар ҷаҳон сару кор мегиранд.

2. Таҳлили адабиёти мавҷудаи ватанӣ дар соҳаи сиёсӣ, диншиносӣ, ҳуқуқшиносӣ нишон дод, ки нисбати низои динӣ-сиёсӣ ҳануз ҳам таърифи ягона ва равшани он вучуд надорад. Ба таври методи байнифаннӣ тадқиқ намудани низои динӣ-сиёсиро метавон бо зухуроти ҷадиди он дар ҷомеа ва васеъ будани доираи назарҳои муҳаққиқон шарҳу баён намуд. Асарҳои зиёди муҳаққиқоне вучуд доранд, ки моҳият, нишонаҳои низоӣи динӣ-сиёсиро нишон дода, соҳаҳои зоҳиршавӣ ва дарки онҳоро аз мавқеи назаргоҳи назариявӣ дар бар мегиранд. Аммо низои динӣ, ба мисли низоъҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ, дар доираи илмҳои гуманитарӣ мавриди таҳқиқ қарор нагирифтааст. Аз ин рӯ, таҷрибаи дар соҳаҳои илмҳои мухталифи иҷтимоӣ ва сиёсӣ фароҳамомадаро метавон ҷиҳати ташаккул додани мафҳуми умумие ҳамчун низои динӣ-сиёсӣ истифода намуд. Ҳамин тавр, низои динӣ-сиёсӣ зухуроти муқаррароти радикалии шуур ва тафаккури таҳаммулнопазирӣ аст, ки бо мақсади куллан тағйир додани шуури ҷомеа ва сохтори сиёсӣ равона шудааст. Илова бар ин, низои динӣ-сиёсӣ ба ихтилофи байнимазҳабӣ дар тамоми сатҳҳои ҳаёти ҷомеа мусоидат менамояд. Хавфноктарин шакли экстремизми динӣ “низои мутобиқгаштаи динӣ” ба ҳисоб меравад, ки бисёр маккорона ва моҳирона пинҳон шуда, бо муҳити сиёсӣ ва иҷтимоии ҷомеа мутобиқ мегардад.

3. Зимни омӯзиши зухуроти омилҳои низои динӣ динамика ва болоравии теъдоди зухуроти экстремизми динӣ дар миқёси ҷаҳонӣ ошкор гардонида шуд. Таҳлили таҷрибаи андухтаи концепсияҳои давлатии мубориза ба муқобили низоъҳои динӣ нишон медиҳад, ки низои динӣ-сиёсӣ падидаи ғавқулмиллӣ (транснационалӣ) мебошад, аз ин рӯ, коркард ва таҳияи концепсияи универсалӣ бояд бо таъки ба ягонагии он бо назардошти хусусиятҳои давлатҳое, ки дар онҳо имкони зухуроти низоҳои динӣ-сиёсӣ имконпазир аст, таҳия шудаанд.

4. Вазъи геосиёсии ҷойгиршавии Тоҷикистон яке аз омилҳои муҳими сценарияҳои имконпазири зухуроти экстремизми динӣ ба ҳисоб меравад. Дар ин ҷо бояд таъкид намуд, ки низои динӣ-сиёсӣ, ки дар кишвари мо зухур кардааст, аз ҷумлаи зухуроти “таҳмили” мебошад. - давлати мо дар минтақаи Осиёи Марказӣ ҷойгир шуда, наметавонад аз равандҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ, ки дар ин минтақа рух медиҳанд, худро дур гирад. Дар нобасомонии вазъ дар Осиёи Марказӣ субъектҳои бузурги геосиёсӣ манфиатдор мебошанд. Потенсиали мавҷудаи муқовимат ва шаклҳои тезутундшудаи радикализмро истифода бурда, ин “бозингарон” вазъи шиддатнокии иҷтимоӣ ва зиддиятҳоро дар ҷомеа бедор карда, сарвари онҳоро ба дасти худ мегиранд ва потенсиали муқовимат ва радикализмро аз ҳам ҷудо карда, дар ин роҳ ҳадафҳои геополитикии худро амалӣ мегардонанд. Нишонаи махсуси экстремизми динӣ-сиёсӣ барои ба ҳадафҳои худ расидан истифода бурдан аз методҳои зӯрварие аз қабилӣ тағйир додани сохтори иҷтимоӣ, ба даст гирифтани ҳокимият, вайрон кардани якпорчагии қаламрави давлатӣ мебошад. Дар доираи омилҳои ошкоршуда дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мубориза ба муқобили экстремизми динӣ, яке аз мушкилоти муҳимтарин, ҳатмитарин ва заруртарин мебошад. Илова бар ин зиёда аз 50 ташкилотҳои гайриисломӣ фаъолият доранд. Ҳифзу ҳимояи ризоияти миллӣ ва динӣ, амнияти ҷомеа, ҳифзу ҳимояи ҳуқуқҳо ва манфиатҳои қонунии тамоми шаҳрвандон дар шароити плюрализм - яке аз вазифаҳои муҳимтарини давлат ба ҳисоб меравад.

Таҳлили зухуроти экстремизми динӣ дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки барои ҷомеаи мо экстремизми динӣ падидаи, аз “хориҷ” омадааст, ки тавассути мубалиғони (миссионерҳо) гуногун ба хоҳири кушишҳои бесубот намудани ҷомеаи тоҷик ва ворид намудани “забони хусумат” ва “якдигарнофаҳмӣ” ба давлати мо ворид гаштаанд, омадаанд.

5. Сарфи назар аз он ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Қонуни “Озодии вичдон ва иттиҳодияҳои динӣ” қабул гардидааст, дар ҳақиқат ҳам аз

сабаби вучуд надоштани актҳои иловагии қонунгузорӣ, имкониятҳои ҳукукии вай ҳанӯз ҳам моро ба муваффақиятҳои бузург расонида натавонистаанд. Аз ин рӯ, заминаи қонунгузорию нисбат ба сиёсати давлатӣ дар соҳаи дин боз ҳам такмил бояд дод. Қоидаҳои махсусро дар бораи фаъолиятҳои дурӯғин, назидинӣ ва деструктивӣ бояд коркард намуд, ки барои инкишофи инфиродӣ, баробарии гурӯҳӣ ва амнияти ҷамъиятӣ таъсири манфӣ мерасонанд. Дар асоси баҳодиҳии экспертӣ ва мониторинги ҷамъиятӣ, инчунин дар сатҳи қабули ошкоро бояд дар байни амалҳои маданиятофар ва дурӯғини динӣ тафоввут гузоштанро тавонист. Барои коркарди қоидаҳои ба таври комплексӣ бо ҳам алоқаманди соҳаи дин, маориф, таълиму тарбия, оила - муносибатҳои оилавӣ ва истехсолиро бояд мавриди коркард ва таҳия қарор дод ва муносибатро нисбат ба таълими динӣ ва маорифи динӣ, ки он набояд шаклӣ, балки онтологӣ вучуд дошта бошад.

6. Асосҳои назариявӣ-методологии омӯзиши низоъҳои диниро муайян намуда, моҳияти ин падидаҳо ба намоиш гузошта, самтҳои асосӣ ва аслиёт омӯзиши низоъҳои диниро ошкор созем;

7. Дар заминаи омӯзиши адабиёти илмӣ тамоюлотҳои барангезандаи низоъро таҳлил намуда, хусусиятҳои минтақавии динии онҳоро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон диҳем.

Ба таври комплексӣ омӯхтани низоъҳои динӣ-сиёсӣ нисбати мавқеи байнифанӣ самараноктар буда, омӯзиши падидаи мавриди омӯзишро аз нигоҳи фалсафӣ, диншиносӣ, таърихшиносӣ, этнологӣ ва фарҳангшиносӣ пешниҳод менамояд. Таҳлили адабиёт нишон медиҳад, ки дар доираи фанҳои мазкур аз ҷониби муаллифони ватанию хориҷӣ маводи ҷашмрасе ҷамъоварӣ шудааст. Дар баробари ин таҳлили адабиёти илмӣ нишон медиҳад, ки равандҳои низоафкан дар муҳити динӣ ҳанӯз ҳам қомилан омӯхта нашудаанд ва омӯзиши комплекси худро тақозо менамоянд. Барои ҳамин, ру овардани диссертант ба масъалаи мазкур, ки дар байни тамосҳои илмҳои ҷамъиятии бисёр қарор доранд, омӯзиши теъдоди зиёди адабиёти зиёдеро тақозо намуд, ки дар

аксари ҳолатҳо бо масъалагузориҳои таҷҳизоти мафҳумии масоили динӣ сару қор гирифтаанд.

Бо итминони қомил гуфтаи мумкин аст, ки тақлифи пешниҳодҳо ва ҳулосаҳои аз ҷониби муаллиф манзур намуда, илман асосноканд ва метавонанд минбаъд барои рушди инкишоф бахшидани илми ватанӣ аз ҳар ҷониб судманд бошанд.

Дар асоси гуфтаҳои боло чунин ҳулосабандӣ намудан мумкин аст, ки рисола қори илмӣ хотимаёфта ба ҳисоб рафта, мустақилона аз ҷониби муаллиф навишта шудааст.

Ҳулоса дар маҷлиси вақеи кафедраи раёандҳои сиёсӣ дар Тоҷикистони факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон қабул гардидааст.

Дар ҷаласа иштирок доштанд: 10 нафар, аз ҷумла 1 доктори илмҳои сиёсӣ, 5 номзоди илмҳои сиёсӣ, 1 муаллими қалон, 3 ассистент.

Натиҷаҳои овоздиҳӣ: «тарafdор» - 10 нафар, «муқобил» - 0 нафар, «бетараф» - 0 нафар, суратҷаласаи ғайринавбатии кафедраи раёандҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон, факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон қабул карда шудааст. Суратмаҷлиси № 6 аз 08 январӣ соли 2025.

Раиси ҷаласа,

мудирӣ кафедраи раёандҳои

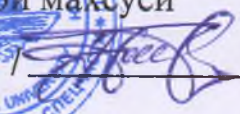
сиёсӣ дар Тоҷикистон, н. и. с.

Қотиби ҷаласа,

номзоди илмҳои сиёсӣ

Имзоҳои Қаландаров К.Қ. ва Абилов С. А – ро тасдиқ менамоям.

Сардори Раёсати кадрҳои корҳои махсуси

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон / / Тавқиев Э.Ш.

